

ἸΑλφαβητάρη βυζαντινῆς τελετουργίας καὶ ψαλτικῶν ὄρων

Οἱ “καιροὶ” τῆς προσευχῆς.

“Ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἦνεσά σε” ἀναφέρεται στὸν ψαλμὸ 118, στ. 164, καὶ “ἔσπερας καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίας διηγῆσομαι”, στὸν ψαλμὸ 54, στ. 18. Τὸ βυζαντινὸ εἰκοσιτετράωρο, κατὰ τὸ ὁποῖο ἀναπέμπονται, σέ δημόσιες συνάξεις, ὕμνοι καὶ εὐχές στὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἁγίους, ἀρχίζει μὲ τὴν δύση τοῦ ἡλίου καὶ τελειώνει τὴν ἄλλη μέρα, πάλι μὲ τὴν δύση τοῦ ἡλίου. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐκκλησιαστικὸ νυχθήμερο τῆς λατρείας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Οἱ ἑπτὰ Ἀκολουθίες.

Οἱ ὕμνοι καὶ οἱ παντοῖες εὐχές καὶ ἀναφορές τῶν πιστῶν στὸν Θεὸ εἶναι ὀργανωμένες σέ ἑπτὰ Ἀκολουθίες, μέσα στὸ ἐκκλησιαστικὸ νυχθήμερο: τὸν Ἑσπερινό, τὸ Μεσονυκτικὸ, τὸν Ὅρθρο, καὶ τὶς τέσσερις Ὑδρες, δηλαδὴ τὴν Α΄ (6η-9η πρωινή), τὴν Γ΄ (9η - 12η), τὴν ΣΤ΄ (12η - 15η) καὶ τὴν Θ΄ (15η - 18η). Στὶς Ἀκολουθίες, καὶ κυρίως τὸν Ἑσπερινὸ καὶ τὸν Ὅρθρο, ὑπάρχει ὅλη ἡ ποικιλία τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς Ὑμνογραφίας καὶ Μουσικῆς.

Τὰ ἑπτὰ Μυστήρια.

Παράλληλα ὑπάρχουν ἑπτὰ Μυστήρια, {Βάπτισμα, Χρῖσμα, Εὐχαριστία, Ἐξομολόγησις (Μετάνοια), Ἰερωσύνη, Γάμος, Εὐχέλαιο}, ἀπ’ τὰ ὁποῖα τὸ Μυστήριον τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας (Λειτουργίας) συνάπτεται στὸν Ὅρθρο. Στὰ Μυστήρια ἀναπέμπονται κυρίως πολλές εὐχές. Γιά τὴν Λειτουργία, ὅμως, περισσότερο ἀπὸ τ’ ἄλλα Μυστήρια, ὑπάρχουν σημαντικὲς καὶ χαρακτηριστικὲς μελοποιήσεις.

Τὰ βυζαντινὰ Τυπικά.

Οἱ Ἀκολουθίες, - καὶ τὰ Μυστήρια - , τελοῦνται κατὰ συγκεκριμένες τελετουργικὲς ἢ τυπικὲς διατάξεις. Στὸ Βυζάντιο ὑπῆρχαν παράλληλα δύο Τυπικά: τὸ Κοσμικὸ ἢ Ἀσματικὸ, γιά τὶς ἐνορίες τοῦ ‘κόσμου’, δηλαδὴ τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν, καὶ τὸ Μοναστικὸ ἢ Μοναχικὸ Τυπικὸ, γιά τὰ μοναστήρια καὶ τοὺς μοναχοὺς. Τὸ Μοναχικὸ Τυπικὸ, μετὰ τὸν θρίαμβο τῆς Ὁρθοδοξίας κατὰ τῆς Εἰκονομαχίας, καὶ κυρίως μετὰ τὸν 19΄ καὶ ὀλοκληρωτικὰ τὸν 18΄ αἰῶνα, ἐπικράτησε καὶ γιά τὸν κόσμον. **Τὰ τρία Γέννη μελῶν.**

Ἡ ὄλη ἡ ὕμνολογία κατατάσσεται σέ τρία βασικά Γένη μελῶν: τό *Παπαδικό*, τό *Στιχηραρικό* καί τό *Εἰρμολογικό Γένος*. Οἱ ὕμνοι οἱ ὁποῖοι εἶναι μελοποιημένοι κατά πολλές καί ποικίλες μελοποιήσεις καί κατά διάφορες ἐποχές, εἶναι ετε ψαλμοί, ἀπ' τό βιβλίον τῶν Ψαλμῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καί πρόκειται γιά ἐβραϊκή ποίηση, ετε νέοι χριστιανικοί ὕμνοι κατά τά διάφορα καί θαυμάσια βυζαντινά ὕμνογραφικά εδη.

Παπαδικό Γένος μελῶν:

Οἱ συνθέσεις μέ κείμενο ψαλμικό ἀποτελοῦν τό σταθερό μέρος τῶν Ἀκολουθιῶν καί ἐπειδή μᾶς παραδόθηκαν, ἀπ' τόν ιδ' αἰῶνα, μέ ἓνα τύπο μουσικοῦ κώδικος πού ὀνομάστηκε *Παπαδική*, λέγονται καί αὐτές παπαδικές συνθέσεις, καί ἀνήκουν στό Παπαδικό Γένος μελῶν. *Παπαδική* ὀνομάστηκε ὁ βυζαντινός μουσικός κώδικας, πού στήν ἀρχή περιέχει τήν Προθεωρία τῆς Ψαλτικῆς ἢ Παπαδικῆς Τέχνης, τῆς μουσικῆς δηλαδή τέχνης τῶν 'παπάδων', τῶν κληρικῶν καί κοσμικῶν ψαλτῶν, - πού ἀνήκουν στόν κατώτερο κλῆρο - , καί ἀσχολοῦνται μέ τήν ψαλτή πάντοτε θεία λατρεία.

Στιχηραρικό Γένος μελῶν:

Οἱ παντοῖοι χριστιανικοί ὕμνοι ἀνήκουν κυρίως στά ἄλλα δύο Γένη μελῶν: τό Στιχηραρικό καί τό Εἰρμολογικό. *Στιχηράριον* εἶναι ὁ ὕμνογραφικός κώδικας πού περιέχει τά 'ποιήματα' γιά τίς ἐορτές ὅλου τοῦ χρόνου, δηλαδή τίς δεσποτικές ἐορτές (γιά τόν δεσπότη Χριστό), τίς θεομνηστικές (γιά τήν Θεομήτορα, τήν Μπτέρα τοῦ Θεοῦ Μαρία) καί τίς ἐορτές τῶν ἁγίων. Τά ποιήματα αὐτά ἢ τροπάρια (ἀπ' τόν μουσικό ὄρο 'τρόπος', σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο ψάλλονται) εἶναι ἀνεξάρτητες καί πρωτότυπες μονόστροφες συνθέσεις πού λέγονται 'ιδιόμελα', ἐπειδή ἔχουν 'διον μέλος'. Καί ἐπειδή στίς Ἀκολουθίες ψάλλονται πάντοτε μετά ἀπό ἓνα στίχο τῶν Ψαλμῶν, λέγονται 'στιχηρά', ἢ 'στιχηρά ιδιόμελα'. Ὑπάρχει καί μία ἄλλη κατηγορία στιχηρῶν τροπαρίων, τά 'προσόμοια'. Τό μέλος τῶν προσομοίων δέν εἶναι πρωτότυπο, ἀλλά ὅμοιο 'πρός' (πρός+ὅμοιον) τό μέλος κάποιου προτύπου, πού λέγεται 'αὐτόμελον' ἢ 'πρόλογος'.

Εἰρμολογικό Γένος μελῶν:

Παρόμοια, *Εἰρμολόγιον* λέγεται ὁ βυζαντινός μουσικός κώδικας πού περιέχει τούς 'εἰρμούς' τῶν τροπαρίων τῶν ἐννέα ὠδῶν τοῦ ποιητικοῦ εδους 'Κανῶν'. Ὁ Κανῶν εἶναι ἓνα πολύστροφο ποιητικό ἐγκωμιαστικό εἶδος (ἀπ' τόν 1' αἰῶνα καί μετά), πού ἀπλώνεται θεματικά πάνω στίς ἐννέα βιβλικές ὠδές: ὀκτώ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί μία τῆς Καινῆς Διαθήκης, τήν ὠδή τῆς Θεοτόκου, δηλαδή "*Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τόν Κύριον*" (Λουκᾶ 1, 47-55). Ἡ ἀπαράβατη αὐτή δομή, λέγεται ἀκριβῶς 'κανῶν'. Τό πρῶτο τροπάριον τῆς κάθε ὠδῆς, πού χρησιμεύει ὡς πρότυπο, μετρικό καί μελικό, γιά τά ἄλλα τροπάρια τῆς διᾶς ὠδῆς, συνήθως τέσσερα ἕως ἕξι, λέγεται 'εἰρμός', ἀπ' τό ρῆμα εἶρω, πού σημαίνει συναρμολογῶ, ἐμπλέκω, βάζω τό ἓνα κόντά στό ἄλλο.

Ἡ “ποικίλη τε καί πολυσχιδής” μελική μεταχείριση.

Τά τρία αὐτά βασικά Γένη μελῶν, δηλαδή τό Παπαδικό, τό Στιχηραρικό καί τό Εἰρμολογικό, διακρίνονται σέ εἴδη μελῶν ἢ μελική ποικιλία, ἀνάλογα μέ τόν μελοποιητικό τρόπο ἢ τήν μελική μεταχείριση τοῦ συνθέτου. Ὁ Μανουήλ Χρυσάφης, θεωρητικός καί μελουργός στά μέσα τοῦ 10 αἰῶνος, λέει ὅτι εἶναι “ποικίλη τε καί πολυσχιδής ἡ μεταχειρίσις τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης”, καί ὄχι “ἀπλή καί μονοειδής”. Ἡ βυζαντινή καί μεταβυζαντινή μελοποιία μᾶς παρέδωκε τρεῖς - τέσσερις διαφορετικούς ‘δρόμους’, διαφορετικές ‘μεταχειρίσεις’ ἢ μελοποιήσεις τῶν ἰδίων τροπαρίων, πού ὡς ἀποτέλεσμα ἔχουν τό διάφορο ἄκουσμα, ἀλλά καί τήν διάφορη χρονική διάρκεια ἢ ὁποία ἀπαιτεῖται γιά τήν ἐκτέλεση. Εἶναι βασικά τά ‘ἀργά’ καί τά ‘σύντομα’ μέλη (παπαδικά, στιχηραρικά, εἰρμολογικά), καί κάποιες διαφοροποιήσεις ἀνάμεσά τους, ὅπως πολύ ἀργά - ‘καλοφωνικά’, ἢ ‘ἀργόσύντομα’. ‘Ἀργόν’ μέλος, ἀπ’ τό ἐπίθετο ‘ἀργός-όν’, ὡς πρὸς τόν χρόνο, - σέ ἀντίθεση μέ τό ‘γοργός-όν’, εἶναι μιά σύνθεση πού ἔχει πλατεῖα μελική ἀνάπτυξη πάνω στά νοήματα τοῦ ποπτικοῦ κειμένου, σχεδόν πάνω στήν κάθε λέξη, καί ἄρα ἀργή χρονική διάρκεια. Ἀντίθετα, ‘σύντομον’ μέλος, ἀπ’ τό ἐπίθετο ‘σύντομος-όν’, ὡς πρὸς τήν χρονική διάρκεια ἐκφωνήσεως, εἶναι μιά σύνθεση μέ σύντομη ἀνάπτυξη τοῦ μέλους, σχεδόν περιγραφική ἢ διηγηματική μουσική ἐπένδυση τοῦ ποπτικοῦ κειμένου. Ὑπάρχει καί ἡ μελοποίηση τοῦ 11 αἰῶνος, πού χαρακτηρίζεται ὡς ‘νέον ἀργόν’ μέλος, κυρίως στιχηραρικό, σέ σχέση μέ τό παλαιό βυζαντινό ‘ἀργόν μέλος’. Τό νέον ἀργόν μέλος εἶναι συντομώτερο ἀπ’ τό παλαιό ἀργόν μέλος, ἀλλά κυρίως εἶναι διαφορετικό ὡς πρὸς τή μελική μεταχείριση.

Ὀνοματολογία τῶν εἰδῶν τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης.

Ἀπό μορφολογική ἄποψη οἱ συνθέσεις τῆς βυζαντινῆς καί μεταβυζαντινῆς μελοποιίας εἶναι πολλές καί ποικίλες καί κατ’ ἀνάγκη πολυώνυμες. Ἐδῶ θά ἀναφερθοῦν οἱ μεγάλες ἐνότητες βυζαντινῶν καί μεταβυζαντινῶν εἰδῶν μελοποιίας.

Συνθέσεις ἢ μέλη τοῦ Παπαδιοῦ Γένους.

Α’ Ἐσπερινός: Ἀνοιξαντάρια (ἀπ’ τόν στίχο 18α τοῦ 103 ψαλμοῦ), δηλαδή “Ἀνοιξαντός σου τήν χεῖρα...”. - Κεκραγάρια (ἀπ’ τήν λέξη “ἐκέκραξα, Κύριε ἐκέκραξα πρὸς σέ...”, τοῦ στίχου 1 τοῦ ψαλμοῦ 140). - Προκείμενον, ἕνας στίχος ἐνός ψαλμοῦ πού προτάσσεται καί ψάλλεται πρὶν ἀπ’ τούς ἄλλους στίχους πού ἀπλᾶ ἐκφωνοῦνται, ἀλλά καί πρὶν ἀπ’ τά βιβλικά ἀναγνώσματα, τά ‘κείμενα’.

Β’ Ὁρθρος: Πολυέλεος, ἀπ’ τό ὑπόψαλμα ἢ ἐφύμνιο τοῦ ψαλμοῦ 135, “ὅτι εἰς τόν αἰῶνα τό ἔλεος αὐτοῦ”. Κι ἐπειδή σ’ αὐτόν τόν ψαλμό τό ὑπόψαλμα ἐπαναλαμβάνεται σέ ὅλους τούς στίχους, καί κατανάει ‘πολύ ἔλεος’, ὁ ψαλμός αὐτός καί οἱ ἄλλοι πού χρησιμοποιοῦνται σέ ἀντίστοιχη περίπτωση, λέγονται Πολυέλεος. - Πασαπνοάρια,

ἀπ' τόν στίχο 6, “*πᾶσα πνοή*”, τοῦ ψαλμοῦ 150. Ὑπάρχουν δύο εἰδῶν Πασαπνοάρια: αὐτά πού ψάλλονται ὡς προκείμενο πρὶν ἀπ' τό Εὐαγγέλιο τοῦ Ὑ Ὁρθρου, καί αὐτά πού ψάλλονται στό τμήμα τοῦ Ὑ Ὁρθρου πού λέγεται ‘οἱ Αἴνοι’.

Γ' Θεία Λειτουργία: *Τρισάγιος Ὑμνος*, ὁ κοινότερος τριαδικός χριστιανικός ὕμνος, μέ τήν ‘τρισσή’ ἐπανάληψη τῆς λέξεως ‘Ἅγιος’: “Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, Ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς”. - Ἑλληλοῦριον, τό παπαδικό μέλος τοῦ Ἑλληλοῦρια πρὶν ἀπ' τό ἀνάγνωσμα τοῦ Ἀποστόλου. Στίς βυζαντινές καί μεταβυζαντινές συνθέσεις παραλείπονται οἱ ἀρμόδιοι ψαλμικοί στίχοι, καί ἐπαναλαμβάνεται τό Ἑλληλοῦρια μέχρι καί ἑννέα φορές. - *Χερουβικόν*, ἀπ' τήν ἀρκτική λέξη ‘χερουβίμ’, σέ πληθυντικό ἀριθμό, τοῦ χαρακτηριστικώτερου ὕμνου τῆς Θείας Λειτουργίας “*Οἱ τὰ χερουβίμ μυστικῶς εἰκονίζοντες*”. ‘Χερουβικά’ λέγονται καί οἱ ἄλλοι ὕμνοι πού ψάλλονται κατά τήν Μ. Τεσσαρακοστή καί τήν Μ. Ἑβδομάδα, ἀντί τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου δηλαδή, *Νῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, Τοῦ δεῖπνου σου τοῦ μυστικοῦ, Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία*. - *Μεγαλυνάριον*, ἀπ' τήν λέξη *μεγαλύνειν σε*, “Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μεγαλύνειν σε τήν Θεοτόκον”, λέγεται ὁ θεοτοκίος ὕμνος, καί ὅλοι οἱ ἄλλοι πού ψάλλονται ἀντ' αὐτοῦ, κυρίως οἱ εἰρμοί τῆς θ' ὠδῆς τῶν Κανόνων, κατά τίς θεομητορικές ἑορτές. - *Κοινωνικόν* οἱ συνθέσεις τῶν Κοινωνικῶν, σχεδόν πάντοτε ἕνας ἀρμόδιος ψαλμικός στίχος, πού ψάλλονται κατά τήν ἐτοιμασία τῆς θείας μεταλήψεως καί κατά τήν ‘κοινωνία’ τῶν πιστῶν, ἀποτελοῦν τήν δεύτερη, μετά τὰ Χερουβικά, μεγάλη καί χαρακτηριστική ἐνότητα βυζαντινῶν καί μεταβυζαντινῶν συνθέσεων γιά τήν τέλεση τῆς Λειτουργίας.

Συνθέσεις ἢ μέλη τοῦ Στιχηρατικοῦ Γένους:

Τά *Στιχηρά*, *ιδιόμελα* καί *προσόμοια*. - *Δοξαστικά*, τά *ιδιόμελα* τά ὁποῖα ψάλλονται μετά τόν τριαδικό στίχο “*Δόξα Πατρί καί Υἱ ὦ καί ἀγί ω Πνεύματι*”. - *Θεοτοκία*, τά *ιδιόμελα* (ἢ καί *προσόμοια*) πού ἀναφέρονται στήν Θεοτόκο καί ψάλλονται μετά τόν στίχο “*Καί νῦν καί αἰεὶ καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν*”. - *Ἀπόστιχα*, τά *ιδιόμελα* (ἢ *προσόμοια*) τροπάρια, πού ψάλλονται μετά ἀπό κάποιον ἀρμόδιο στίχο τοῦ Ψαλτηρίου.

Συνθέσεις ἢ μέλη τοῦ Εἰρμολογικοῦ Γένους:

Οἱ *Κανόνες*, γενικά, καί οἱ ‘καταβασίες’, δηλαδή οἱ *Εἰρμοί* τῶν Κανόνων πού ψάλλονται συνήθως μέ ἀργό μέλος καί ‘κατάβαση’ τοῦ ψάλτη ἀπ' τό ψαλτικό στασίδι, καί ‘οἱ Καλοφωνικοί Εἰρμοί’, δηλαδή εἰρμοί ἢ καί τροπάρια ἀπό κάποιον κανόνα, μέ μέλος ἔντεχνο καί ἐλευθεριώτερο, χαρακτηριζόμενο ὡς ‘καλοφωνικόν’, ἀπ' τόν ὄρο

‘καλοφωνία’ πού σημαίνει, ἐκτός τῆς ‘καλῆς φωνῆς’ καί εἰδική μελική μεταχείριση τὴν ψαλτικὴ τέχνη στὴν κορυφαία τῆς ἀγλῆ.

Τὰ μαθήματα - οἱ ἀναγραμματισμοὶ καὶ τὰ κρατήματα.

Μιά μεγάλη κατηγορία τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, πού μελικά ἀνήκει στὸ Παπαδικὸ Γένος, ἀποτελοῦν τὰ λεγόμενα ‘μαθήματα’ ἢ ‘ἀναγραμματισμοί’, δηλαδή πλατείες καὶ περίτεχνες συνθέσεις πάνω σέ κείμενο ψαλτικὸ ἢ στιχηραρικό ἢ εἰρμολογικό, πού συμπληρώνονται ἀπαραιτήτως μέ ὁμόηχα, δηλαδή στὸν διο ἦχο ‘κρατήματα’. Τὰ ‘κρατήματα’ εἶναι συνθέσεις πάνω σέ ἄσπες καθιερωμένες συλλαβές, συνήθως *Ανανε, Τοστο, Τιπι, Τεριρεμ*, κλπ., πού σκοπὸ ἔχουν νὰ ‘κρατήσουν’, δηλαδή νὰ ἐπιβραδύνουν τὴν χρονικὴ διάρκεια τῶν ψαλλομένων, καὶ μαζί νὰ ξεκουράσουν τὸν ἀκροατὴ, ἀφοῦ τὸν ἀποδεσμεύουν ἀπ’ τὴν προσοχὴ του σέ συγκεκριμένα νοήματα: στὰ κρατήματα δέν ὑπάρχει κανένα νόημα. ‘*Ἀναγραμματισμός*’ λέγεται μιὰ τέτοια σύνθεση, ἕνα ‘μάθημα’, ὅταν γίνεται ‘ἀνακατάστρωση τῶν γραμμάτων’ του, τοῦ ποιητικοῦ δηλαδή κειμένου. Κατὰ τοὺς ἀναγραμματισμούς, μέ τίς ἐπαναλήψεις συλλαβῶν καὶ λέξεων καὶ φράσεων ὁλοκληρῶν, προκύπτουν ἄλλα νοήματα, ἢ τονίζονται καὶ δραματοποιοῦνται κάποια ἄλλα.

Στὴν κατηγορία αὐτὴ ἀνήκουν καὶ οἱ συνθέσεις τῶν ‘Οξων’ τῶν Κοντακίων. ‘Κοντάκιο’, λέγεται τὸ περίφημο βυζαντινὸ πολυστροφὸ ποίημα, πού εὐδοκίμησε ἀπ’ τὸν Ρωμανὸ τὸν μελωδὸ καὶ μετὰ (ς’ αἰώνας), καὶ ἀπαρτίζεται ἀπὸ ‘προοίμιον’ ἢ ‘κοντάκιο’, τοὺς ‘οξοὺς’ συνήθως πάνω ἀπὸ δώδεκα, καὶ τὸ ‘ἐφύμνιον’. Ὁ μουσικὸς κώδικας πού περιέχει τὰ κοντάκια λέγεται ‘*Κοντακάριο*’, ἢ καὶ ‘*Οἰκηματάριο*’.

{Ἐπὶ ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα ὀνόματα, νὰ προσδιορίσουν τὴν μελικὴ μεταχείριση τῶν ὕμνων, πού προκύπτουν εἰς ἀπ’ τὸ περιεχόμενον [Δοξολογία, Ἀναστάσιμα, Δεσποτικά, Τριαδικά, Θεοτοκία, Ἀποστολικά, Μαρτυρικά], εἰς ἀπ’ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον ψάλλονται [Ἐξαποστειλάρια, Φωταγωγικά, Ἀπολυτικά, Μεσώδια], εἰς ἀπ’ τὸν μελικὸν τρόπο [Ἀντίφωνα, Καθίσματα]}.

Ἡ βυζαντινὴ Ὀκτωηχία.

Ὅλα αὐτὰ τὰ πολυώνυμα καὶ ποικίλα κατὰ τὴν μουσικὴ μεταχείριση τροπάρια, ψαλμοὶ καὶ ὕμνοι, ψάλλονται κατὰ τοὺς βασικοὺς ὀκτῶ ἦχους τῆς Βυζαντινῆς Ὀκτωηχίας, καὶ, κατὰ περίπτωσιν, τοὺς κλαδικοὺς ἦχους, πού ἐκπορεύονται ἀπ’ τοὺς βασικοὺς ὀκτῶ ἦχους. Οἱ ὀκτῶ ἦχοι διακρίνονται σέ τέσσερις κυρίους: δηλαδή, τὸν α’, τὸν β’, τὸν τρίτον, καὶ τὸν δ’, καὶ σέ τέσσερις πλαγίους ἦχους: δηλαδή τὸν πλάγιον α’, τὸν πλάγιον β’, τὸν βαρὺ καὶ τὸν πλάγιον δ’ ἦχο. Ἡ σχέση τῶν ἦχων μεταξὺ τους τοὺς διακρίνει σέ

ἦχους μέσους, παραμέσους καὶ παραπλαγίους, ἡ δὲ ἔναρξη τοῦ μέλους καὶ ἡ ἐμμονὴ σὲ συγκεκριμένη φωνητικὴ περιοχὴ καθιστᾷ τούς ἦχους διφώνους, τριφώνους, τετραφώνους, πενταφώνους καὶ ἑπταφώνους.

Ἡ μελικὴ ὕφή. Τὸ ἴσον.

Ἡ μελικὴ ὕφή τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης εἶναι μονοφωνικὴ, ἀφοῦ ἡ μουσικὴ “ἐρμηνεύει τὴν τῶν λεγομένων διάνοιαν”, κατὰ πῶς λέει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης. Κατὰ ταῦτα τὸ μέλος εἶναι τὸ μουσικὸ ἔνδυμα τοῦ λόγου. Καὶ ὁ λόγος εἶναι ἡ προσωπικὴ ἀναφορὰ τοῦ καθένα πιστοῦ στὸν Θεό - Λόγο, ὁ ὁποῖος Λόγος “σὰρξ ἐγένετο” γιὰ μᾶς. Ὁ ὕμνογραφικὸς λόγος τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας εἶναι προσωπικός, γιὰ νὰ τονίζεται ἡ προσωπικὴ πληρότητα τοῦ πιστοῦ ἀπέναντι στό Θεό, καὶ εἶναι ποιήματα τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, πού εἶχαν βιωματικὴ σχέση μέ τόν Θεό· εἶναι ὑψηλὴ καὶ κορυφαία ποίηση τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας. Ἡ μουσικὴ διακονεῖ καὶ ντύνει μέ τὸ ἀρμοδιώτερο κάθε φορά ἠχητικὸ ἔνδυμα τὰ ποικίλα συναισθήματα πού ἐκτυλίσσονται στὰ τροπάρια. Ἡ μόνη ἐπιτρεπτὴ ταυτόχρονη συνήχηση, εἶναι ἡ συνήχηση τῶν συμφώνων διαστημάτων, καὶ κυρίως ἡ ὑπήχηση τοῦ ‘σου’, δηλαδή τῆς μουσικῆς ὀξύτητας τῆς βάσεως τῶν τετραχόρδων καὶ πενταχόρδων, μέσα στὰ ὁποῖα ἀναπτύσσεται τὸ μέλος. Κι ἔτσι, τὰ ψάλματα τὰ ἑλληνικὰ εἶναι σάν αὔρα λεπτὴ πού τὰ μυρώνει ὅλα γύρω της.

Ἀθήνα, Ἰούλιος τοῦ '98. Γρ. Θ. Στάθης

Δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικό “Ἐφημέριος” - Μηνιαῖο περιοδικὸ γιὰ ἱερεῖς, ἔτος ΜΘ', τεῦχος 10, Ὀκτώβριος 2000, σσ. 20-21, καὶ τεῦχος 11, Νοέμβριος 2000, σσ. 21-22.